

СТАНОВИЩЕ

От чл.-кор. д.ф.н. *Емилия Пернишка* (Институт за български език, БАН, София)

по материалите, представени от кандидат за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „редовен професор” по професионално направление 2.1. Филология (*Български език - Лексикография и ономастика*), обявен от ЮЗУ

В конкурса за професор, обявен в ДВ бр. 40 от 29.05.2012 г. от ЮЗ Университет „Неофит Рилски”, Катедра по български език, като кандидат участва доц. д-р **Драгомир Лалчев** от същия университет.

1. Кратка биографична справка.

Доц. Др. Лалчев е завършил специалност Българска филология през 1973 г., защитил е н.о.с. „доктор” през 1987 г. върху изследване на Топонимията в Тополовградско. Повече от 20 г. (от 1991 до днес) е преподавател в ЮЗУ по специалности от Българска филология – Лексикология и лексикография, Балканска ономастика, Съвременен български език, Историческа етнолингвистика и др. Доцент е от 1995 г. в Катедрата по бълг. език на същия университет. Работил е преди това от 1977-1994 г. като научен сътрудник в Института за български език на БАН, в Секция по лексикология и лексикография. През 2004-5 г. е лектор по български език в Измаилския държавен хуманитарен университет в гр. Измаил, Украйна.

От 1996 г. до днес е ръководител на *Лаборатория за лингвистична демография на Балканите*. Създава в ЮЗУ ново научно направление Балканска ономастика. Ръководи 1) интердисциплинарен науч. проект „Културно-исторически паметници в Странджа и Одринска Тракия”, реализиран на територията на Турция от 2006 – 2010 г.; 2) регионален научен проект „Топонимията на Благоевградско” на ЮЗУ, 3) член е на екип по националния науч. проект „Тезаурус на българската топонимия – неизчерпаем източник на информация за културно-историческото минало и народностна идентичност” към В. Търновския университет (2009-2011 г.); 4) сътрудници в Лабораторията за лингвистична демография на Балканите и Центъра по бълг. ономастика към В. Търновския университет.

Членува в научни организации като Бълг. лексикографски дружество, СУБ, Национален експертен съвет по бълг. ономастика.

Участва с научни доклади в редица конгреси и конференции в София, Одрин, Благоевград.

2. Общо описание на представените материали.

Кандидатът доц. д-р Драгомир Лалчев участва в конкурса с 2 публикувани монографии и 1 в ръкопис, 1 студия, като така може да се оцени и **съавторското изследване** „Етимологични ракурси в топонимията на средновековната епархия Крупник, Благоевградско”; има съавторско (поради *колективния* характер на речника) участие с **речникови статии** в т. 10, 11 и 12 на многотомния академичен **Речник на българския език** от б. Н (24 с.), О (130 с.), П (58 с.) – които могат да се преценят като научни студии, **15 научни статии**, **14 научни доклада** на национални и международни форуми, **5 научни рецензии**.

Освен това той има **преподавателска работа** в наш и чуждестранен университет, **редакторска** и **организационна** дейност.

Статиите и докладите му са публикувани в български научни списания и сборници.

Език, на който са написани

- На английски – 1 бр.,
- На немски ез. – 1 бр., на български останалите.

Авторство

- Повечето изследвания са самостоятелни. В съавторство са студиите „Одринска Тракия – вековен кръстопът на древните балкански цивилизации” и „Етимологически ракурси в топонимията на средновековната епархия Крупник” (2006 г.).

Рецензирани преди публикуване са монографиите и речниковите статии.

3. Редица публикации и книгата „Местните имена в Тополовградско” на Др. Лалчев са цитирани в университетски книги по лексикология, в изследвания по топонимия – книги и статии, в научни статии на други български автори (19 цитирания).

4. Обща характеристика на научната дейност на кандидата.

4.1 Учебно-педагогическа и организационна дейност.

Др. Лалчев е доцент в ЮЗУ от 1995 г. Преподавателската му дейност има доста широк диапазон – води курсове по съвременен български език (Лексикология и лексикография на българския език, Съвременен български език, Писмена и говорна култура), както и по Историческа етнолингвистика, Балканска ономастика, обучение по български език на чуждестранни студенти.

Научен ръководител е на 16 дипломанти, защитили успешно разработки върху топонимия или лексикология, ръководи 2 научноизследователски проекта и сътрудничи в още 2.

4.2. Научна и научно-приложна дейност.

А) Като хабилизационен труд е посочена книгата „Исторически обекти и лингвистична хронотопия на исихазма в Източна Тракия” , 2012, 287 с.

Разработената тема е оригинална и е събран много интересен топонимен (вкл. ойконимен) материал от жития на исихасти от XIV- XV в., голяма част от който е свързан с област извън пределите на България, в Източна Тракия. Повечето от названията не са славянски и авторът предлага свои обяснения, при което привежда значителна справочна литература, търси общност със субстратни и адстратни топоними от различни краища и показва добри анализаторски качества. Целта му е не само лингвистична, но и историческа и географска - разкрити са интересни данни от историята на обекти от съответния район, потвърдени или уточнени са някои места на назованите обекти, има данни за древни пътища, крепости, селища, манастири или църкви, посочени в житията, които не са били известни по познати политически ограничения до неотдавна. Събрани и обяснени са и други топоними (извън житийните) от посещения лично от автора Източнотракийски регион. Предлага се оригинално тълкуване на средновековното име *Сливен*, свързано с дейността на исихастите, както и на *Кефаларево*. Представен е опит за разчитане на ранносредновековен стенен гръцки надпис от Лозенградско, публикува се неизвестен ранновизантийски епиграфски паметник, открити са неотбелязани в медиевистиката исторически обекти. Това изследване безспорно е приносно и ще служи и за други исторически проучвания и справки.

Б) На въпроси от историческата ономастика кандидатът отделя внимание и в студиите „Одринска Тракия – вековен кръстопът на древните балкански цивилизации” (2010 г.). ...” и (8) „Етимологични ракурси в топонимията на средновековната епархия Крупник”, в статии и научни доклади (4, 5, 6, 10, 11, 13, 14, 16). Вниманието там е насочено към самото проучване на някои исторически обекти. Основният интерес е свързан с произхода и със структурата на имената от различните региони, която често доказва тяхната старинност. Обръща се внимание на сакралността на някои от топонимите, между които – най-популярни планински и речни географски имена в нашата страна. Приноси изводи има за етимологията на редица ойконими. Приведени са интересни исторически данни за региона, някои от които мотивират определени имена, направен е етимологически обзор и ревизия на множество топоними и в други райони извън разглежданите, показан е усет за правдоподобно, а не абстрактно езиково обяснение, свързано с особености на съответното място. Разбира се, не са малко и случаите на двусмислено или спорно обяснение или на възможност за съвсем различно тълкуване. Но истината около топонимната мотивация в много от названията, записани и изследвани в българските земи, почти винаги може да бъде некатегорична и спорна по много обективни причини.

В) Непубликуваното изследване от 2012 г. „Праславянски императивни модели Nomina composita в балканската топонимна система” (ч. I), 130 с. засяга също оригинална тема. Представен е богат и интересен топонимен материал от около 2700 двусъставни сложни топоними с първа част повелителна глаголна форма (тип *Деривол*), които позволяват разнообразна семантична интерпретация. Така събран, при това от различни краища в страната и в съседни територии и държави, обхватът на българските топоними с този композитен модел впечатлява. В сравнително кратката *Глава първа* имената са анализирани структурно в няколко типа и подтипа с оглед предимно на морфологични характеристики на глагола. Коментирана е и евентуалната тяхна старинност. Обясненията са приемливи, макар че с повече доказателствен общославянски исторически материал някои от тях биха били по-убедителни.

Основната част на изследването е доста голям речник на тези названия, които авторът тълкува, привеждайки данни за същността на означените местности и търсейки възможни смисли на езиковите форми. В редица случаи и други изследователи са етимологизували същите топоними и Лалчев приема или коментира техните обяснения. Повечето тълкувания са приемливи, макар че има и спорни и по-малко убедителни. Използвани и приведени са много езиковедски изследвания върху подобни имена от наши и чужди източници. Някак между другото обаче, търсейки значенията, авторът осветлява любопитна лингвокултурна и когнитивна особеност на българското (отчасти и славянското) мислене – *да назовава, предимно метафорично*, като описва нещата (в случая местности, но между другото са посочени и названия за други понятия – човешки и др. качества, растения и др.) *чрез действия*, които им се приписват, отнасят се до тях или които са следствие от някои техни особености, предадени образно. В тези характеристики има и обективни признаци на понятията, обясними като мотивационни. Но в мотивацията има и огромно богатство от страни хрумвания, остроумие, любопитни битови прояви, предадени образно, които разкриват живота, навици, действия на определени места или в определени случаи. Те будят искрен интерес. Този познавателен потенциал не е използван достатъчно в едно обобщение и изводи около изтълкуваните имена. Авторът и не си поставя такава задача, която може да бъде интересна и за други специалисти. Но не може да се отрече приносът на кандидата за събиране и подреждане на богатия топонимен корпус с приведените за всяко име многобройни географски, битови и езикови характеристики, които имат лингвокултурно и психолингвистично значение.

В) Интересни за науката са статиите на английски от конгрес по тракология (6 от списък на публик., публ. в 2002 г.), на немски (5). В

първата авторът представя информация за новооткрити палеофригийски и писмени паметници в скално светилище в Сакар планина и прави опит за разчитане на древните текстове от векове пр. н. е. Във втората също се реконструира географски термин от древния трако-фригийски език.

Г) Принос в българската ономастика е книгата на кандидата „Топонимията на Тополовградско”, която той защитава като докторска дисертация и която не вземам предвид при настоящия избор (използвана е при доцентурата му). Все пак следва да се отбележи, че в нея, на по-късен етап, авторът е обогатил речника с още нови топоними, разширил е и теоретичната част на изследването, което се е отразило положително на качеството на отпечатания труд.

Д) Др. Лалчев е опитен специалист по лексикография. Той е съавтор в няколко тома на колективния академичния Речник на българския език – труд от основно национално значение. Той като самостоятелен автор тълкува значителни партии думи от няколко тома със сложна семантична структура и показва умение да разграничава тънки семантични особености, да установява йерархията на значенията на една дума, стилистичните им характеристики и други връзки. Тази опитност безспорно изостря погледа на кандидата към ономастичните значения и тяхната история. От там се развива и интересът му към съставяне на български топонимичен речник и неговата методика и цели (12).

4.3. Приноси. Изследванията на Др. Лалчев са оригинални, с богат самостоятелно събран езиков и епиграфски материал, често от неизследвани райони в страната и извън нея. За проучването му той отделя огромна енергия и значително време през много години. Материалът е класифициран и интерпретиран сериозно, разностранно и са направени полезни за българистиката езикови и исторически изводи. Чрез подредбата и богатството на описаните имена се постигат нови познания за непознато и важно културно-историческо наследство на нашия народ, в което са и основните приноси на кандидата в настоящия конкурс.

Той има научна дейност и като преподавател, редактор на отделни материали, рецензент, и като организатор на работата по балканска ономастика и епиграфика в ЮЗУ, а също като лексикограф в капитален българистичен речник.

Заключение. Вземайки предвид активната многогодишна и плодотворна дейност на доц. д-р Драгомир Лалчев като изследовател на българската ономастика, организатор на нейното събиране и описание, като преподавател, като лексикограф и лексиколог, редактор и др. (посочени по-горе), смятам за уместна неговата кандидатура за професор по професионално направление 2.1.Филология (*Български език - Лексикография и ономастика*) в Югозападния университет „Неофит

Рилски”. Кандидатът отговаря с дейността и опитността си за това звание и предлагам кандидатурата му да бъде утвърдена.

София, 10.09.2012.

Член на журито: чл.-кор. д.ф.н. Емилия Пернишка